

SOTSIAALKINDLUSTUSAMET

Sotsiaalministeerium
info@sm.ee
Suur-Ameerika 1
10122, Tallinn

Teie 22.02.2024 nr 1.2-3/491-1/

Meie 08.03.2024 nr 5.2-2/6243-2

Eelnõu tagasiside

Sotsiaalkindlustusametile (SKA) on edastatud arvamuse avaldamiseks Eesti Vabariigi haridusseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse (õppimiskohustuse kehtestamine) eelnõu. SKA tutvus eelnõuga ja esitab selle kohta järgmised tähelepanekud.

1. **Üldist.** Näeme, et õppimiskohustuse üldregulatsiooni juures võivad olla vajalikud erisused olukorraks, kus noor viibib kinnise lasteasutuse teenusel (KLAT). Kindlasti peaks ka KLAT-is viibivate noortele olema hariduskorraldus tagatud, kuid nimetatud teenusega võib kaasneda vajadus suuremaks paindlikuseks (nt hariduse omandamine I – III kooliastmes ja hariduse omandamise võimalus pärast põhihariduse omandamist).
2. **Eelnõu § 1 punkt 3 (HaS § 10¹ lõige 2).** Markeerime, et õppimiskohustuse piiri nihutamisega võivad kaasneda täiendavad aspektid just rändes olevate noorte puhul. Näiteks 17-aastaste noorte puhul, kes on rändele suunatud selleks, et toetada oma perekonda. Samuti võib esineda olukordi, kus 17-aastane noor saabub riiki perekonnaga olukorras, kus esimene generatsioon ei pruugi olla suuteline tagama vajaliku finantskindlust või ka hoolitsema nooremate õdede-vendade eest. Ehk praktikas võib ette tulla ka selliseid olukordi, kus kodune surve noorele on midagi muud kui seadusandja ette näeb. Eelnõu seletuskirjas viidatakse küll tugisüsteemile, kuid sellest olenemata võib see siiski panna noored väljakutsuvasse olukorda, mis omakorda võib avaldada mõju nende vaimsele tervisele.

Nõustume, et reeglina peaks alla 18-aastane noor käima koolis ja omandama haridust. Samas võib praktikas ette tulla keerulisemaid juhtumeid, mistõttu võiks kaaluda ka teatud paindlikkuse jätmist. Näiteks võiks olla võimalus hinnata ka seda, mis on noore parimates huvides, s.h võimalus suunata neid teatud juhtudel kutseharidusse, kus on võimalik omandada teatud oskused ja keel. Või siis kombineerida noore igapäevaelu informaalõppe kohustusega, kuivõrd rändes olevate noorte puhul võib ette tulla olukordi, kus oma päritoluriigis ei ole omandatud Eesti mõistes eakohast haridust. Näiteks Eestisse jõudnud noor on meie mõistes omandanud 5 klassi hariduse, kuid on 17-aastane.

3. **Eelnõu § 1 punkt 3 (HaS § 10² lõige 1).** Õppimiskohustuse sidumine vanema taotlusega on ühest küljest mõisteta, kuid soovime juhtida tähelepanu, et rändega seotud juhtumite puhul võib vanema taotluse eeldus saada ka takistuseks noorele kooliteekonna jätkuks. Siinkohal peame silmas juhtumeid, kus perekond on saabunud päritoluriikidest, kus tütarlaste ja naiste haridust ei pruugita austada. Seetõttu on oluline, et siin tekiks teatud tasakaal, kus ka noore hääl on kuulda, kas siis läbi haridusastme tugispetsialistide või lastekaitse spetsialistide kaudu. Samas jäi meile ebaselgeks, et kuidas õppimiskohustust ikkagi plaanitakse jõustada olukordades, kus vanem taotlust ei esitada või ka noor ise ei ole huvitatud ja ei soov koolis käia. Eelnõu seletuskirjas on küll märgitud, et kui vanem ei täida temale pandud kohustusi, on valla või linnavalitsus kohustatud kasutusele võtma

vajalikud meetmed lapse õiguste kaitsmiseks. Samas jäi meile ebaselgeks, et kuidas taotluste esitamist hakatakse kontrollima (s.h olukordades, kus perekond võib muuta oma elukohta). Seetõttu võiks keerukamate juhtumite puhul õppimiskohustust täiendada nt individuaalse õppe võimalused, karjäärinõustamine, noorte vaimse tervise toetamine.

4. **Eelnõu § 3 punkt 25 (KutÕS § 47¹ lõige 2).** Soovime juhtida tähelepanu, et võõrkeelses õpperühmas võivad õppida ka rahvusvahelise kaitse saanud isikud ja kui vastav õppe peaks neile olema tasuline, siis võib see saada takistuseks hariduse omandamisel. Näiteks võivad rahvusvahelise kaitse saanud isikud olla suutelised jätkama õpinguid inglise keeles, kuid nad ei pruugi olla võimelised võõrkeelse haridusega omandamisega seonduvaid kulusid kandma.
5. **Eelnõu § 7 (TöMS § 8 lõige 4 punkt 1).** Muudatuse kohaselt ei ole edaspidiselt alla 18-aastaselt noorel võimalik ennast töötuna arvele võtta, välja arvatud juhul, kui ta on täitnud õppimiskohustuse. Sellega seonduvalt soovime juhtida tähelepanu, et tänase tööhõiveprogrammi kohaselt ei osutata tööalast rehabilitatsiooni isikule, kes on noorem kui 16-aastane. Juhul kui ka seda vanusepiiri otsustatakse õppimiskohustuse tõttu muuta, siis omab see puutumust SHS-i sotsiaalse rehabilitatsiooni teenusega, kuna ka nimetatud teenuse õigustatus on seotud vanuselise piiriga. Teisisõnu on ea tõstmise puhul oluline vaadata tööalast ja sotsiaalset rehabilitatsiooni komplekselt, et ei tekiks isikute gruppi, kellel pole õigustatust kummalegi teenusele. Lisaks markeerime, et ka täna on probleemiks toetusmeetmete puudus noortele, kes on kooli nimekirjas, aga ei käi seal erinevatel põhjustel. Siinkohal on oluline, et kui alla 18-aastaseid noori ei võeta töötuna arvele, siis suurendab see nn NEET olukorda sattumise riski ja pikemas perspektiivis võib see avaldada ka mõju noorte tööharjumuse kujundamisele.
6. Lõpetuseks märgime, et praktikas võib rahvusvahelise kaitse taotlejate laste puhul puududa rahvastikuregistri kanne, mis omakorda võib tekitada probleeme elukohajärgse kooli tuvastamisel. Samas on oluline, et lapsed saaksid juba rahvusvahelise kaitse taotluse esitamise ajal omandada haridust ning sotsialiseeruda eakaaslastega. Täna SKA majutuskeskuse tasandil selline süsteem toimib, kuid taotlejad võivad elada ka väljaspool majutuskeskust ja selles osas meil täpsem info puudub.

Ettevalmistava õppe kontseptsiooni puhul jäi meile hetkel aga ebaselgeks, et kuidas tagatakse sellele nende noorte juurdepääs, kelle elukoht jääb õppeasutuse asukohast kaugemale või kui tegemist majanduslikes raskustes olevates peredega. Siinkohal näeme, et õppekohustuse ea tõstmise ja rakendamisega võib kaasneda kohalike omavalitsuste suurem nõustamise vajadus ning lapsevanemate pöördumiste arv lasteabisse.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)
Maret Maripuu
peadirektor

Andrus Jürgens
57833628, Andrus.Jurgens@sotsiaalkindlustusamet.ee

Marge Mägi
54720389, Marge.Magi@sotsiaalkindlustusamet.ee

Liis Paloots
58706922, Liis.Paloots@sotsiaalkindlustusamet.ee

Ebeli Berkman
53490652, Ebeli.Berkman@sotsiaalkindlustusamet.ee

Kelli Ilisson
59151809, kelli.ilisson@sotsiaalkindlustusamet.ee